

Зміст

Вступ. Розгортання світів у житті немовляти 10

I. СВІТ ПОЧУТТІВ: ДЖОЇ У ШІСТЬ ТИЖНІВ 21

1. Сонячна пляма: ранок, 7:05 25
2. Пісні простору: ранок, 7:07 31
3. Голодний шторм: ранок, 7:20 39
4. Голодний шторм минає: ранок, 7:25 44

II. БЕЗПОСЕРЕДНІЙ СОЦІАЛЬНИЙ СВІТ: ДЖОЇ В ЧОТИРИ З ПОЛОВИНОЮ МІСЯЦІ 53

5. Дуєт облич: ранок, 9:30 64
6. Час, простір і потік: полудень 81

ІІІ. СВІТ МЕНТАЛЬНИХ ЛАНДШАФТІВ:	
ДЖОЇ У ДВАНADЦЯТЬ МІСЯЦІВ	91
7. Подорож: ранок, 10:30	100
8. Спільне почуття: ранок, 11:50	111
 ІV. СВІТ СЛІВ: ДЖОЇ У ДВАДЦЯТЬ МІСЯЦІВ	 119
9. «Гарбузик»: ранок, 7:05	124
10. Зіткнення світів: ранок, 7:21	130
 V. СВІТ ІСТОРІЙ: ДЖОЇ У ЧОТИРИ РОКИ	 137
11. Паралельні світи: ранок, 8:00 та 9:00	146
 Вибрана бібліографія	 166
Подяки	173

Вступ

Розгортання світів у житті немовляти

*Ц*я книжка — «особистий щоденник» малюка, якого звуть Джої. Цей щоденник я вигадав, щоб відповісти на запитання про внутрішнє життя дитини, які ми всі ставимо. Що відбувається в голові немовляти, коли воно вдивляється у ваше обличчя або дивиться на щось таке просте, як сонячна пляма на стіні? Що відчуває ваш малюк, коли він голодний? Коли ситий? Коли йому сумно? Коли ви граєтесь наодинці? Що він відчуває, коли розлучається з вами?

Але як ми можемо отримати відповіді на ці питання?

Я вигадав переживання Джої та його голос, але не з чистого аркуша. Мої уявлення базуються на трьох джерелах: фактах про немовлят, що ґрунтуються на численних дослідженнях; припущеннях, що спираються на ці факти;

моїй уяві. Почну з фактів. Що ми знаємо про немовлят і звідки ми це знаємо?

За останні три десятиліття відбулася революція в науковому спостереженні за немовлятами; фактично у нас з'явилося більше систематичних спостережень за першими двома роками життя, ніж за будь-яким іншим періодом усього життя. Ця революція відбулася зокрема завдяки тому, що ми навчилися ставити запитання, на які немовлята можуть відповісти. Наприклад, навіть немовля може повертати голову з боку в бік у відповідь на стимул. З огляду на це дослідник міг би запитати таке: «Чи може чотириденне немовля впізнати власну матір за запахом?». Питання і відповідь на нього було отримано так. На подушку праворуч від голови немовляти, якому було лише кілька днів від народження, поклали прокладку для грудей, мокру від молока його матері (раніше вона вже годувала його грудьми). Другу мокру від молока прокладку, принесену іншою матір'ю, поклали ліворуч. Дитина повернула голову вправо. Коли прокладки поміняли місцями, немовля повернулося ліворуч. Малюк не тільки знав запах своєї матері, але й віддавав йому перевагу, тому повертав голову.

Інший спосіб спричинити реакцію — через механізм смоктання. Немовлята зазвичай добре смокчуть. Усі немовлята смокчуть короткими порціями, потім роблять паузу на мить, потім знову починають смоктати тощо. Вони можуть контролювати тривалість цих смоктань і пауз. Щоб відповісти на питання «На що люблять дивитися немовлята?», ми можемо покласти до рота дитині соску з електронним жучком і під'єднати її до проектора слайдів, щоб дитина могла бачити проєкцію. Тримісячна дитина швидко засвоює, що кожного разу, коли вона хоче побачити нову картинку, їй потрібно лише почати смок-

тати; а коли вона хоче просто подивитися, вона робить паузу. Дитина перегортає слайди зі швидкістю, яка відображає її зацікавленість у кожній картинці. Звідси легко зрозуміти, на що немовлятам цікаво дивитися, а від чого вони нудьгують.

Соску з жучком можна також під'єднати до двох аудіокасетних апаратів. На одній із касет записаний голос матері, на іншій — голос чужої жінки, яка говорить ті самі слова. У цьому разі дитина буде смоктати, щоб провести більше часу, слухаючи голос власної матері, відповідаючи так на запитання «Чи впізнає дитина голос своєї матері?». Існує багато інших способів виміряти реакцію немовляти на безліч запитань, на які дослідники хочуть отримати відповідь, зокрема погляд, рухи очей, штовхання ніжками, серцебиття тощо, й усі вони використовуються в дослідженнях сьогодні.

Фільмування також революційно збільшило нашу здатність спостерігати за немовлятами та батьками разом. Завдяки фільмуванню ми можемо зупинити кадр, переглянути жест чи вираз обличчя багато разів і точно виміряти його тривалість. Як дослідницький інструмент для вивчення людської поведінки — особливо невербальної взаємодії — відеознімання відкрило нові світи.

Ось звідки беруться факти. Наскільки це можливо, я створював щоденник Джої на наших сучасних знаннях про немовлят. Частину цієї інформації я почерпнув із майже тридцятирічних власних досліджень, частину — від дослідників і спостерігачів з усього світу. (Наприкінці цієї книги подано добірну бібліографію основних результатів досліджень, які надихнули автора на написання цієї роботи.)

Інша частина цієї бази знань походить з мого особистого контакту з дітьми та батьками протягом остан-